

Римской империи. Рассматриваются источники наследственного права Римской империи. Исследуется структура наследственных правоотношений и формы наследования. Анализируется связь между семейным и наследственным правом в Римской империи. Раскрывается субъектный состав наследственных правоотношений в Римской империи. Освещаются особенности развития наследственного права, содержание и основные принципы наследования в Римской империи.

Ключевые слова: завещание, наследственное право, семейное право, преторское право, античная цивилизация, правоотношения, наследство.

Virchenko V.V., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Ukrainian State University of Finance and International Trade.

Evolution of succession law in Roman Empire. *The article is devoted to the analysis of the historical conditions of succession law formation and peculiarities of its development in Roman Empire. Sources of succession law in Roman Empire are considered. Structure of ancestral legal relationship and forms of inheritance are investigated. Connection between succession law and family law in Roman Empire is researched. Subject composition of ancestral legal relationship in Roman Empire is considered. Peculiarities of succession law development, substance and basic principles of inheritance in Roman Empire are investigated.*

Key words: testament, probate law, family law, praetor right, ancient civilization, legal relationships, inheritance.

УДК 340:134:81'272](477)"1917/1921"

Капелюшна М.В.,

асистент кафедри історії права та держави
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Висвітлення в історико-правових дослідженнях законодавчого забезпечення мовної політики за доби Української революції 1917 – 1921 рр.

У статті здійснено історіографічний огляд публікацій істориків права, присвячених дослідженню законодавчих процесів у сфері мовного реформування в Україні революційного періоду 1917 – 1921 рр., охарактеризовано тенденції та особливості висвітлення проблеми радянськими правознавцями, науковцями діаспори та сучасними вітчизняними вченими. Особливу увагу звернено на малодосліджені аспекти проблеми та з'ясування спільного і відмінного при здійсненні мовної політики Центральною Радою, Гетьманатом П.Скоропадського, Директорією УНР, Західно-Українською Народною Республікою.

Ключові слова: національне державотворення, законодавство, мовна політика, Українська революція 1917 – 1921 рр., історіографія, історико-правові дослідження.

Серед пріоритетних напрямів сучасної мовної політики в Україні є впровадження її в урбаністичний простір, розширення сфер використання української мови, зокрема, у галузі науки, масової культури, інформаційних технологій. Без сумніву, головну роль в успішному розгортанні цих процесів відіграє держава, адже саме вона здатна заходами мовної політики перетворювати мову на ефективне знаряддя для свого зміцнення або ж, навпаки, призводити до кризових ситуацій у суспільстві на ґрунті мовного протистояння. Сучасна ситуація в Україні, пов'язана із неоднозначним сприйняттям суспільством новітнього законодавства в мовній сфері, є свідченням виняткової важливості ролі держави в зазначених процесах. У зв'язку з цим багато в чому повчальним є досвід мовної політики національних урядів революційної доби 1917 – 1921 рр. в Україні, коли «...по майже двостолітній перерві, – на думку Ю. Шевельова, – українська мова стає мовою законодавства, адміністрації, війська, зборів...» [1, с.61].

Спробуємо з'ясувати ступінь вивчення мовно-реформаторських та законодавчих процесів в Україні 1917 – 1921 рр. у дослідженнях правознавців та представників суміжних наук. Проблема державності української мови активно обговорювалась у публікаціях

революційної доби 1917 – 1921 рр. [2]. Серед них слід виокремити статтю «Про навчання рідної мови в українській початковій школі» правознавця О.Левицького [3], який після революційних подій 1917 р. очолював громадські і державні комісії з питань української правничої термінології, згодом очолив правниче товариство при ВУАН, а з 1922 р. став Президентом ВУАН. Автор зосереджується на проблемах, які постали перед освітянами за умов розбудови національної школи, наголошує на важливості законодавчого закріплення державного статусу української мови.

До когорти перших публікацій з проблеми безперечно відноситься і монографія С.Постернака «З історії освітнього руху на Україні за часи революції, 1917 – 1919 роки» [4], в якій розглянуто і окремі аспекти мовно-реформаторської політики українських національних урядів та її законодавчого забезпечення.

Особливу увагу серед історико-правових видань революційної доби 1917 – 1921 рр. варто звернути на статтю відомого правознавця С. Шелухіна «Державна мова на Україні» [5]. Фактично «Нова Рада» опублікувала доповідь, передану сенатором С. Шелухіним прем'єр-міністру Ф. Лизогубу. Слід зазначити, що головні положення, викладені С. Шелухіним, не втратили актуальності й сьогодні. Автор стверджує, що «...похід проти української мови зростає одночасно із зростанням походу проти української державності» [5, с.150]. Здійснюючи екскурс в історію питання, С. Шелухін зазначає, що за Центральної Ради проти української державності пішли більшовики, які, «...захопивши Київ, скрізь по Україні нищили все українське національне, рвали портрети Шевченка, шматували прапори, руйнували «Просвіти», убивали свідомих українців і переслідували українську мову, бо вона для них була національною ознакою української державності» [5, с.150], а за Гетьманату П.Скоропадського «...в повнім контакті з більшовиками йдуть проти української державності всі реакціонери, російські шовіністи, централісти, русифікатори і взагалі всі ті, що хочуть знищити українську державність... Таким діячам на великій перешкоді стоїть українська мова, бо вона є національна ознака української державності» [5, с.150 – 151].

С. Шелухін наголошує, «...що з приводу державної мови в українській державі, як це не дивно, виникли і полеміка, і статті, і інтерв'ю з міністрами і службові сутички та непорозуміння» [5, с.152]. Власне і цей текст автора, який ми аналізуємо, з'явився саме як реакція С. Шелухіна на виступи антиукраїнських елементів проти державного статусу української мови. Найбільшу шкоду серед тих, хто проти української мови, роблять, на думку автора, юристи, «які намагаються зробити законне незаконним, а незаконне законним». Досить ґрунтовно він розвінчує погляди цих юристів щодо дії ст. 3 «Основних законів російської імперії», якою встановлюється, що «...російська мова «общегосударственная» в Російській єдиній і невідимій імперії і обов'язкова в армії і флоті та в усіх державних і громадських установах» [5, с.152], наголошуючи, що з розвалом Російської імперії це законодавство втратило свій смисл і значення. У висновках С. Шелухін наголошує, що «...в таких умовах життя безперечно треба видати закон про те, що в Українській державі державна мова українська і тільки одна українська. ... Цим не повинно касуватися право на вживання кожним його рідної мови і на повагу до всіх мов, але ж українська мова, як державна, повинна бути обов'язковою для всіх урядовців і для всіх урядових установ. Коли хто не знає української мови, то, як хоче служити в українській державі, мусить вивчити державної мови. ...треба призначити термін, після якого всі, хто не знатиме державної мови, повинен буде залишити свою службу в державі. Того вимагають, – на переконання С.Шелухіна, – достоїнство української держави і повага до її народу» [5, с.155].

У радянській історіографії досліджуваної проблеми мовна політика Центральної Ради, Гетьманату П.Скоропадського, Директорії, ЗУНР замовчувалась або фальсифікувалась з ідеологічних міркувань. Показовим прикладом ставлення радянської влади до державного статусу української мови є, зокрема, прийнятий у серпні 1920 р. Галревкомом декрет №4 «Про скасування обов'язкової державної мови», в якому наголошувалося, що «...на території Галицької Соціалістичної Радянської Республіки касується обов'язкова державна мова: всі мови, яких вживає трудяще населення республіки, є рівноправними» [6, с.53]. Цей епізод

типовий тим, що формальне визнання рівноправності мов сприймалося антиукраїнськими колами тоді, згодом у 70–80-х роках, і навіть сьогодні як дозвіл ігнорувати українську мову.

Зарубіжна історіографія через відсутність достатньої кількості джерел представлена невеликою кількістю публікацій, в яких досліджуються окремі аспекти проблеми. Серед них, насамперед слід виділити монографію мовознавця Ю. Шевельова [1], в якій досліджується стан і статус української мови у 1900 – 1941 рр., а також монографію правознавця С. Шелухіна, де також знайшли місце окремі аспекти проблеми [7]. Таким чином, у жодному з названих досліджень мовна політика українських урядів не була об'єктом глибокого та всебічного аналізу.

Щодо сучасного наукового доробку вчених, у якому висвітлюється законодавче забезпечення мовної політики за доби української революції 1917 – 1921 рр., то проаналізуємо його більш ґрунтовно. Варто зазначити, що, крім правознавців, окремі аспекти цієї проблеми досліджували також історики та мовознавці. Більше того, єдина дисертаційна робота, в якій комплексно висвітлюється мовно-реформаторська політика українських національних урядів у 1917 – 1921 рр., захищена О. Данилевською за спеціальністю «Українська мова» [8]. Попри те, що у дисертації здійснено комплексний аналіз мовної політики Центральної Ради, Гетьманату та Директорії УНР не в історико-правовому, а у макросоціолінгвістичному аспекті, дослідницею виокремлено й систематизовано корпус директивних документів законодавчого забезпечення цієї діяльності українських національних урядів. Автор доходить висновку про послідовність та наступність мовної політики Центральної Ради, Гетьманату та Директорії УНР попри певні відмінності внутрішньополітичного життя в роки діяльності цих урядів [8, с. 178].

Важливим чинником для ґрунтовного вивчення проблеми є з'ясування сутності поняття «державна мова» та його співвідношення з терміном «офіційна мова». У більшості російських авторитетних видань поняття державна та офіційна мова ототожнюються. Пропонує не розрізняти ці поняття і Конституційний Суд України, який вважає, що «...під державною (офіційною) мовою розуміється мова, якій державою надано правовий статус обов'язкового засобу спілкування у публічних сферах суспільного життя» [9, с. 860]. Що стосується України, то згідно з Конституцією допускається вживання лише терміна державна мова. Досить ґрунтовно ці аспекти проблеми висвітлені в публікаціях Ю. Прадіда [10] та М. Антоновича [11].

Серію статей, написаних в історико-правовому аспекті, Ю. Прадід присвятив також мовній політиці за доби Центральної Ради. В одній з них автор зауважує, що мовні питання за досліджуваної доби з'ясовувалися як безпосередньо, так і принагідно, з огляду на розв'язання інших питань, що предметом уваги нової влади були як проблеми української мови, так і мов національних меншостей, що проживали на території України [12, с.281]. Дослідник зазначає, що вже 12 березня 1917 р. на засіданні Центральної Ради було прийняте рішення про те, що «...мовою, якою Рада має звертатись, є мова українська», а вже в перші місяці свого перебування при владі Центральна Рада чимало уваги приділяла проблемі розширення сфери функціонування української мови в державних і недержавних інституціях, приймаючи як свої рішення, так і висуваючи вимоги щодо прийняття рішень з цих питань Тимчасовим урядом [12, с.282]. В іншій статті Ю.Прадід аналізує ухвалений у березні 1918 р. Центральною Радою «Закон про запровадження української мови у банківській і торговій сфері», де в п.3 проголошувалось, що «мовою в діловодстві має бути державна українська», «Закон Центральної ради про національно-персональну автономію» від 9 січня 1918 р., а також аналізує ст. 6 і 12 «Конституції Української Народної Республіки», які так чи інакше стосувались мовних проблем [13, с.19 – 20]. На думку Ю. Прадіда, Центральна Рада, незважаючи на короткий термін свого перебування при владі, заклала законодавчі основи розв'язання мовних проблем в Україні, які стосувалися як української мови, так і мов національних меншостей.

На відміну від Ю.Прадіда, який головну увагу зосередив на дослідженні законодавчої діяльності Центральної Ради, публікація О.Янковського стисло висвітлює ці процеси, базуючись також на законодавстві Гетьманату П.Скоропадського та Директорії УНР [14].

Дослідник наголошує, що українська мова «як мова законотворчості вперше була задекларована у виробленому 29 липня 1917 р. «Статуті вищого управління України», яким Центральна Рада пропонувала визначити відносини між нею і Генеральним Секретаріатом, з одного боку, та Тимчасовим урядом Росії, – з другого: «...п. 19. Всі закони тимчасового правительства мають силу на Україні від дня проголошення їх у Краєвм Урядовім Віснику на українській мові...» [14, с.117]. Після опублікування III Універсалу, яким проголошено УНР, відбувалася спонтанна українізація міністерств. На думку О.Янковського, «...це природним шляхом підносило її до рангу державної, наприклад, в об'їзнику про українізацію Міністерства шляхів (6 березня 1918 р.) вже йдеться про «державну українську мову» як про реальний факт» [14, с.118].

Характеристику діяльності Гетьманату П.Скоропадського з мовного питання О.Янковський розпочинає з викладу суті конфлікту на засіданні Державного Сенату 3 вересня 1918 р. з питання, якою мовою вести протокол. Одні сенатори аргументували свою позицію тим, що в Україні нібито лишилися чинними закони Російської імперії, згідно з якими мова російська є державною доти, доки не з'явиться закон, що визначить державною іншу. Проти цього рішуче виступили сенатори С. Шелухін і Б. Кістяківський, які апелювали до політичних реалій: Російська імперія не існує, але є самостійна Українська держава, тож має бути й українська державна мова, яка фактично вже стала державною і закон це може лише закріпити. Нарешті, третя пропозиція полягала в одночасному тимчасовому існуванні двох державних мов – української і російської [14, с.118 – 119].

На думку О.Янковського, розв'язанню патової ситуації сприяла жовтнева урядова криза, коли політичний маятник гойднувся вбік українства, внаслідок чого майже половину нового кабінету становили українські діячі. Дослідник зазначає, що вже невдовзі було підготовлено законопроект про державну мову. Він вказує, що питання про авторство закону є дискусійним, однак, на його думку, є підстави віднести до кола авторів А. Вязлова, П. Зайцева, З. Моргуліса і А.Яковліва [14, с.120]. Рада Міністрів не встигла розглянути законопроект, бо кабінет проіснував лише три тижні, проте О.Янковський зазначає, що документ потрапив до Ради Народних Міністрів і розглядався, але закон за доби Директорії вийшов інший, більш лаконічний [14, с.21]. У своєму дослідженні науковець наводить текст ухваленого Директорією 1 січня 1919 р. закону про державну мову в Українській Народній Республіці, опублікований у Віснику Державних Законів, а також віднайдений в архівах законопроект про державну мову, створений за Гетьманату П.Скоропадського, та пояснювальну записку до цього законопроекту. У висновках О.Янковський констатує, що протягом менш як двох років українська мова пододала шлях від майже повного забуття до статусу державної (спочатку фактично, а зрештою, і юридично) [14, с.122].

Стислому узагальненню мовно-реформаторської та відповідної законодавчої діяльності національних урядів у 1917 – 1920 рр. присвячена стаття О.Копиленка [15]. Наголошуючи на важливості ґрунтовного вивчення проблеми, автор зазначає, що при вирішенні нагальних завдань сучасної мовної політики ми звертаємось до практики близьких і далеких сусідів, міжнародних стандартів, проте вже вкотре не враховуємо власного досвіду, який заслуговує на ретельне, а головне – об'єктивне вивчення [15, с.44]. Дослідник відслідковує етапи розгортання мовної політики за доби Центральної Ради. Так, перші місяці існування нової влади красномовно вказують на млявість та стихійність мовно-реформаторських процесів. На підтвердження цього О.Копиленко цитує виступ від 14 грудня 1917 р. на засіданні Центральної Ради генерального секретаря освіти І.Стешенка: «Учителів москалів ми не виганяємо, але нехай же вони навчаться української мови, коли хочуть працювати на Україні. Вищі школи на Україні створені коштами українського народу і через те також повинні бути українськими» [15, с.46]. Згодом Центральна Рада перейшла до більш активних дій, які, на думку О.Копиленка, «...засвідчили перемогу радикального напрямку у мовній політиці, оскільки регулювалася приватна сфера застосування державної мови, а також встановлювались певні санкції за невиконання цих приписів. ...мовні порушення фактично прирівнювались до антидержавних виступів» [15, с.47].

Порівнюючи здобутки в мовно-реформаторській сфері за доби Центральної Ради та

Української держави, О.Копиленко наголошує, що «...відмовившись від багатьох ідеологічних соціально-політичних постулатів Центральної Ради, гетьман П. Скоропадський змінив орієнтири мовної політики. ...гетьманська адміністрація весь тягар державного «примусу» перенесла на організацію вивчення української мови» [15, с.47]. Щоправда, за часів гетьмана так і не було видано окремого закону про державну мову, а, скажімо, законом про порядок прийому на державну службу взагалі не встановлювались вимоги знання державної мови для чиновників – «неофітів», але, на думку О.Копиленка, з точки зору перспективи утвердження міцних засад поваги та взагалі всебічного розвитку державної мови, набагато вагомішим автору видається виданий 1 серпня 1918 р. Закон «Про обов'язкове навчання української мови й літератури, а також історії та географії України по всіх середніх школах» [15, с.48].

Щодо законодавчої діяльності Директорії у мовному питанні, то О.Копиленко аналізує ухвалений нею 1 січня 1919 р. Закон про державну мову, який складався лише з двох статей: перша запроваджувала державну українську мову у діяльності всіх державних установ, а друга – традиційно закріплювала за громадянами право звертатися до цих установ своїми національними мовами. Дослідник наголошує, що попри всю недосконалість цього закону, «ліберальна» спрямованість його була очевидною, адже регулювалось застосування державної мови лише у публічній сфері [15, с.48]. Порівнюючи мовно-реформаторську діяльність Директорії з Центральною Радою та Гетьманом П.Скоропадського, О.Копиленко констатує, що її політика була суворішою від попередніх режимів. Так, на відміну від гетьмана, який звільнив з посад лише призначених Центральною Радою міністрів та їх заступників, Директорія розігнала весь гетьманський державний апарат. Більше того, як зазначає дослідник, вона ухвалила й закон, яким заборонила носіння орденів і відзнак колишньої Російської імперії, проте не вдалася до тотального втручання у делікатну мовну сферу [15, с.48].

Щодо мовної політики на західноукраїнських землях, то цей аспект проблеми істориками права лише починає розроблятися. Так, витокам мовно-реформаторської політики ЗУНР присвячена стаття М.Мацкевича [16]. Особливий інтерес щодо дослідження проблеми викликає публікація М.Гаврецької, побудована на аналітичній характеристиці нормативних актів ЗУНР [17]. Дослідниця аналізує прийнятий 15 лютого 1919 р. Українською Національною Радою закон «Про використання мови у внутрішньому і зовнішньому урядуванні державних влад і урядів, публічних інституцій і державних підприємств у Західній області Української Народної Республіки», який постановив, що державною мовою на цій території є українська. М.Гаврецька зазначає, що якщо порівнювати австрійське законодавство, яке гарантувало своїм громадянам право на розвиток рідної мови, але носило суто декларативний характер, то українське законодавство не лише надавало гарантії, а й забезпечувало право національних меншин вільно користуватися рідними мовами у повсякденному та державному житті [17, с. 38]. Вона наголошує також, що врегулювання правового статусу української мови урядом ЗУНР було здійснене й у шкільній сфері. 13 лютого 1919 р. Українською Національною Радою був виданий закон «Про основи організації шкільництва на Західній Області Української Народної Республіки», в якому зазначалося, що урядовою мовою та мовою викладання у всіх державних школах є українська. Одночасно національним меншинам, які проживали на території держави, надавалося право здобувати освіту рідною мовою [17, с.39].

Окремі аспекти досліджуваної нами проблеми висвітлюються також в узагальнюючих працях, присвячених мовній політиці в Україні на різних етапах державотворення [18], а також розвитку освіти та конституційного законодавства про освіту в Україні [19] та ін.

Таким чином, аналіз історико-правових досліджень, а також першоджерел, засвідчує, що ні в Універсалах УЦР, ні в Конституції УНР 1918 р., ні у законодавчих актах Української держави навіть не згадувалось про державність української мови. Тільки у конституційних проектах 1920 р. з'являється норма стосовно державного статусу української мови. Слід зазначити, що мовно-реформаторські заходи всіх національних урядів у 1917 – 1921 рр., попри неоднакову стратегію внутрішньої політики, були послідовними. Аналітичний огляд наявної літератури з проблеми дає підстави наголосити, що такі напрями мовної політики доби української революції 1917 – 1921 рр. як запровадження української мови як дер-

жавної у діяльність органів влади, розвиток освіти українською мовою, законодавча діяльність щодо впровадження української мови у сферу культури (розвиток україномовної періодики, українського книговидавництва, театрального та кіномистецтва, використання української мови в діяльності церкви тощо) все ще залишаються малодослідженими.

Література:

1. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900 – 1941): Стан і статус / Юрій Шевельов. – Чернівці: Рута, 1998. – 208 с.
2. З приводу питання про державну мову // Відродження. – 1918. – №150. – С.5; Державна мова // Народня справа. – 1918. – №19. – С.27 – 29; Про нашу державну мову // Народня справа. – 1918. – №36. – С.4–6; Записка «Протофиса» о русском языке // Киевская мысль. – 1918. – 8 сент. та ін.
3. Левицький О. Про навчання рідної мови в українській початковій школі / Орест Левицький // Вільна українська школа. – 1918. – №8 – 9. – С.201 – 206.
4. Постернак С. З історії освітнього руху на Україні за часи революції, 1917 – 1919 роки / Степан Постернак. – К.: Друкар, 1920. – 128 с.
5. Шелухін С. Державна мова на Україні / Сергій Шелухін // Віче. – 1994. – №2. – С.149 – 155 (Передрук зі статті у газеті «Нова Рада» за 1918 р. від 8 верес., ст.2).
6. Кульчицький В.С. Галицька Радянська Республіка / Володимир Кульчицький. – Львів, 1965. – 68 с.
7. Шелухін С. Україна – назва нашої землі з найдавніших часів / Сергій Шелухін. – Прага, 1936. – 248 с.
8. Данилевська О.М. Мовна політика Центральної Ради, Гетьманату та Директорії УНР: дис. ... канд. філол. наук / Оксана Миколаївна Данилевська. – К., 2004. – 217 с.
9. Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. (справа про застосування української мови) // Конституційне законодавство України: Законодавчі акти, коментарі, офіційне тлумачення. – К., 2000. – 902 с.
10. Прадід Ю. Поняття державної та офіційної мови в сучасній юридичній науці / Юрій Прадід // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2001. – Вип.16. – С.128 – 131.
11. Антонович М. Законодавство України та зарубіжних країн щодо статусу державної мови (порівняльний аспект) / М.Антонович // Право України. – 1999. – №6. – С.73 – 83.
12. Прадід Ю. Розв'язання мовних питань в Україні за доби Центральної Ради / Юрій Прадід // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2002. – №3. – С.281 – 289.
13. Прадід Ю. Мовна політика Центральної Ради / Юрій Прадід // Українська мова. – 2002. – №3. – С.15 – 22.
14. Янковський О. Посягання на мову – посягання на державність / Олександр Янковський // Віче. – 1993. – №4. – С.117 – 135.
15. Копиленко О. Мовні проблеми в українській політичній думці та законодавстві 1917 – 1920 рр. / Олександр Копиленко // Право України. – 1998. – №9. – С.44 – 48.
16. Мацкевич М. Мова як фактор національного відродження / М. Мацкевич // Право України. – 2000. – №5. – С.97 – 100.
17. Гаврецька М.Й. Законодавче закріплення правового статусу української мови в нормативних актах ЗУНР / Марина Гаврецька // Часопис Київського університету права. – 2012. – №3. – С.36 – 41.
18. Куць О.М. Мовна політика в державотворчих процесах України / О.М.Куць. – Харків, 2004. – 276 с.; Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики / Лариса Масенко. – К., 2010. – 243 с. та ін.
19. Грабовська Г.М. Організаційно-правові засади розвитку освіти в період Української національної революції 1917 – 1921 рр.: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Ганна Миронівна Грабовська. – К., 2010. – 20 с.; Рябошапко Л. Конституційне законодавство про освіту в Україні: ретроспектива та перспектива. 1917 – 2011. / Л. Рябошапко, Г. Грабовська. – Львів, 2011. – 469 с. та ін.

Капелюшная М.В., ассистент кафедры истории права и государства Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Освещение в историко-правовых исследованиях законодательного обеспечения языковой политики в период Украинской революции 1917 – 1921 гг. В статье осуществлен историографический обзор публикаций историков права, посвященных исследованию законодательных процессов в области языкового реформирования в Украине революционного периода 1917 – 1921 гг., охарактеризовано тенденции и особенности освещения проблемы советскими правоведомы, исследователями диаспоры и современными отечественными учеными. Особое внимание обращено на малоисследованные аспекты проблемы, а также установление общего и различного при осуществлении языковой политики Центральной Радой, Гетманатом П.Скоропадского, Директорией УНР, Западно-Украинской Народной Республикой.

Ключевые слова: национальное государственное строительство, законодательство, языковая политика, Украинская революция 1917 – 1921 гг., историография, историко-правовые исследования.

Kapelyushna M.V., Assistant of the History of Law and the State Department of Kyiv National University named after Taras Shevchenko

Description of legislative provision of language policy during the Ukrainian Revolution 1917–1921 years in historical and law studies. *In the article the historiographical analysis of the scientific publications devoted to the lawmaking processes in the field of language reforms in Ukraine during the revolution period of 1917-1921 is made. The tendencies and features of coverage of the issue by Soviet jurists, scholars, modern diaspora and contemporary Ukrainian scientists are characterized. Special attention is paid to the scantily explored aspects of the problem as well as to the detection of common and different features of the language policy which was applied by the Central Council of Ukraine, the Hetmanate of P. Skoropadsky, Directorate of Ukraine People's Republic, Western-Ukrainian People's Republic.*

Key words: *national statehood-building, legislation, language policy, Ukrainian revolution 1917-1921, historiography, historical and law researches.*

УДК 340.113:340.134]:811'276.6(477)

Стрипко М.Я.,

*канд. юрид. наук, доцент кафедри правознавства
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Методологічні засади підготовки категоріально-понятійного апарату в нормотворчій діяльності органів державної влади України

У статті здійснено аналіз сучасного стану нормотворчої діяльності органів державної влади та управління України, на підставі чого надано рекомендації щодо методологічних засад підготовки категоріально-понятійного апарату. Наведено конкретні приклади недоліків чинного законодавства в частині термінологічного оформлення нормативно-правових актів. Виокремлено наявні проблемні питання, вирішення яких сприятиме підвищенню якості нормативно-правових актів. Обґрунтовано доцільність застосування в нормотворчій діяльності оперативних професіоналізмів.

Ключові слова: *нормотворча діяльність, юридична техніка, нормативно-правовий акт, проект нормативно-правового акта, термін, дефініція.*

Аналіз чинного законодавства України засвідчує не лише зростання чисельності нормативно-правових актів, а й підвищення їх якості. Норми переважної більшості законів та підзаконних актів мають логічну структуру, цілісність, послідовний виклад, відповідають основним правилам юридичної техніки.

Вищезазначене вказує на те, що всупереч песимістичним прогнозам більшості фахівців-нормотворців, відсутність Закону України «Про нормативно-правові акти» не призвела до колапсу в нормотворчій діяльності та практично не позначилась негативно на законодавстві.

На нашу думку, це стало можливим, насамперед, через те, що результати наукових напрацювань вітчизняних та зарубіжних вчених у питаннях нормотворчої діяльності змогли повноцінно замінити відсутність спеціального закону, яким би регламентувався процес створення нормативно-правових актів. Працівники органів державної влади та управління, працюючи над проектами законів та підзаконних актів, все частіше звертаються до фахової наукової літератури.

У цьому зв'язку слід виділити праці таких науковців як С. Алексєєв, Н. Артикуца, Г. Бердніков, І. Биля, М. Воронова, Г. Грегуль, Ж. Дзейко, Д. Керімов, О. Кононов, В. Крусс, А. Лісюткін, Г. Муромцев, М. Панов, А. Парог, А. Ришелюк, Р. Фурман, О. Шмоткін, в яких ґрунтовно аналізується процес створення нормативно-правових актів: від зародження ідеї, що потребує нормативного закріплення, до набрання правовим актом юридичної сили.

Незважаючи на прискіпливу увагу теоретиків та практиків практично до кожної